

Erdély magyar egyeteme*

A mélyre zuhant, kifosztott népek érzik át teljes egészében, hogy mekkora nemzetmegtartó erő a műveltség és milyen fontos a tudomány szerepe a lelki újjászületés előkészítésében. A legtökéletesebb leszerelés sem jelentheti egy nemzet végleges legyőzését, ha szellemi fegyverei csorbítatlan maradnak. Bizonyos idő múlva ugyanis ezek hatására megacélozódik az elernyedtt akarat, s a széttöredezett egység részei láthatatlan szellemi kapcsolattal fűződnek egybe. Ha így mindennél erősebben tudatosult, hogy az egyes részek magukban teljesértékű életet nem élhetnek, idő és alkalom kérdése, mikor valósul meg a lelkekben lakozó egységből a tényleges egybeforrás.

Nagy sorsfordulatok, újrakezdések alkalmával az egyén, az intézmény és a nemzet számára egyaránt követelő erővel lép fel a számadástétel szükségének érzete. Azonban nem csupán a rendelkezésre álló erők számbavétele a fontos, hanem azoknak a hagyományoknak a tisztázása is, melyek kell, hogy megszabják a jelen és jövő munkáját. Ezek ismerete nélkül ugyanis könnyen tévesen ítéltető meg az a feladatkör, melyre az illető egyén vagy intézmény közössége, nemzete életében rendeltetett.

Ezt a számadástételt kívánta elvégezni a száműzetéséből régi otthonába visszatért Ferenc József Tudományegyetem, eddigi sáfárkodásáról előkelő ízléssel összeállított kötetben adván számot a nemzetnek és önmagának. Nem hangoskodó dicsekvés vagy hírverés, hanem befeléforduló önvizsgálat a célja ennek a munkának.

A kiadvány nem csupán a hetvenéves Ferenc József Tudományegyetem múltjával ismerteti meg, hanem bemutatja azt az évszázados hagyománytalajt, melyből a mai egyetem kinőtt. Története minden intézménynek van, hagyománya annál kevesebbnek — írja találóan *Bisztray Gyula*. Erdély magyar egyeteme azonban még a nagymúltú magyar tudományos intézetek között is hagyományokban talán a leggazdagabb. Bisztray terjedelmes tanulmányából kibontakoznak annak a hatalmas szellemi alapépítménynek a falai, melyen a Ferenc József Tudományegyetem nyugszik. Sorai olvasása nyomán teljes nagyszerűségében felmagaslik előttünk az erdélyi tudományosság patinás épülete. Dolgozatát lapozva, az az érzésünk, hogy százados faóriás életét figyeljük meg különös módon, melynek, bár törzse és lombsátora is hatalmas, teljes nagyságára azonban csak akkor döbbenünk rá, ha a kutatót végigkísérve, eljutottunk a legkisebb hajszálgyökérig s onnan visszatekintünk napban fürdő koronájára.

Ilyen távlatokból tekintve, a kolozsvári egyetem valóban nem más, mint a változatos formában állandóan jelentkező évszázados erdélyi magyar tudományosság korunknak megfelelő, legújabb megtestesülése. 1872 tehát nem a kezdet, hanem egy hosszú metamorfózis-sor legutolsó állomása. Vajjon ki vitathatná el, hogy a XVI. századeleji akadémikus irányú Sodalitas Septem-castrensis, a Báthoryak kolozsvári jezsuita egyeteme, vagy Bethlen Gábor gyulafehérvári főiskolája ugyanabból az erdélyi magyar lélekből fakadó tudományos törekvések korszerű megjelenési formái voltak? Minden korszak saját szemléletének megfelelően módosított keretek között igyekezett kielégíteni az emberi lélek egyik legszentebb és legnemesebb kívánságát: az igaz-

* *Erdély magyar egyeteme*. Az erdélyi egyetemi gondolat és a m. kir. Ferenc József Tudományegyetem története. (Szerkesztette: Bisztray Gyula, Szabó T. Attila és Tamás Lajos. Kolozsvár, 1941. Az Erdélyi Tudományos Intézet kiadása. 470 l., 311 kép és három térképvázlat.)

ság megismerése utáni vágyakozást. A magyar törzs erdélyi ágának lelki fogékonyságát éppen az bizonyítja, hogy befogadta és az európai nyugati keresztyén közösséggel együtt átélte mindazokat a szellemi áramlatokat, melyek hatalmi és népi ellentétek, háborúk és gyűlölködések ellenére, a közös művelődési élmények láthatatlanul fínomra kalapált érchálójával kapcsolják egybe Európa nyugati keresztyén népeit. Felbecsülhetetlenül fontosnak és napjainkig kiható ténynek érezzük, hogy a középkori keresztyén egyetemességben fogant domonkos studium generalenak, a reformáció nagy lelkiélményének, az ellenreformáció jezsuita iskolatípusának, vagy a felvilágosodás művelődési törekvéseinek délkelet felé Erdély volt legszélső állomása. A különböző időben, más-más erősséggel nyugatról kelet felé gyűrűző művelődésáramlatok hullámai mind a Keleti- és Déli-Kárpátok vonalán belül csendesedtek termékenyítő ösztönzésekké.

Bisztray adatai bárkit meggyőzhetnek, hogy Délkeleteurópának ebben a szegletében európaiság és magyarság egymást fedő fogalmak voltak. A keresztes magyar sorsot s a európai hivatást vállalni igazi erdélyi feladat volt és marad. Szinte a nyugati művelődés-közösség melletti tudatos erdélyi kiállás jelképének érezzük Báthory István vilnai egyetemalapítását, mellyel a fegyver után szellemi téren is gátat kívánt vetni a bizánci műveltség nyugat felé terjeszkedésének.

A jezsuita egyetem örökébe lépő XVII. századi kálvinista főiskolák Nyugaton járt tudós magyar és európai hírvendégtanáraikkal, jól kiépített külföldi kapcsolataikkal egészen a tragikus 1658. évig biztosították az ifjúság magasabb kiképzését. Erdély önállóságának megszűnése után, 1698–1773 között a visszaállított kolozsvári jezsuita főiskola vitte tovább a korszerű tudományosság zászlóját. A jezsuita rend feloszlatásakor Mária Terézia az addigi teológiai és filozófiai kart jogi és orvostudományi karral kiegészítve, az egész intézetet piarista vezetés alá helyezte. II. József azonban már 1784-ben megszüntette az akadémia universitas-jellegét, az egyes karokat önálló intézetekké téve. A jogi kar mint a királyi akadémiai lyceum jogi tanfolyama működött tovább, az orvosi tanszékek Orvos-sebészeti Tanintézeté alakultak, a piaristák kezében a lyceum egyik tagozataként csupán a bölcsészeti oktatás maradt meg.

Erdély magyarsága egyetemi oktatás nélkül maradván, a magasabb műveltségre, tudományok művelésére irányuló igényei kielégítésére maga igyekezett a lehetőségeket megteremteni. Szabó T. Attila cikkéből ismerjük meg társadalmunk ama törekvéseit, melyekkel az egyetem nélküli korszakban is igyekeztek a tudományos munkát a Királyhágón innen lehetővé tenni. Bisztray dolgozatából megismert előzmények mozgatója szinte kizárólag az államot megszemélyesítő fejedelem volt, Szabó T. Attila fejtegetései során a kolozsvári egyetem alapjainak azok a részei tárulnak fel, melyeket az államhatárolomtól teljesen függetlenül, sőt gáncsolva, magyar társadalmunk rakott le.

Az erdélyi magyarság lelkéből a XVIII. század vége óta ellenállhatatlan erővel feltörő vágyakozás több kísérletet tett a tudományos próbálkozás sok szervezett keretekben való összefogására. E kísérletek eredményeképpen az Erdélyi Múzeum-Egyesületben megteremtett intézmény már az egyetem megszületése előtt a kutató és tudósképző munka számára olyan lehetőségeket biztosított, melyeket a kolozsvári egyetem legnagyobb előnyének kell tartanunk. A Gróf Mikó Imrétől végre 1859-ben megvalósított Erdélyi Nemzeti Múzeum főként könyvtárával nem csak a kezdet nehéz éveiben tette lehetővé a tudományos munkát az egyetemen, hanem gyűjteményeivel ma is olyan kutatási lehetőségeket nyújt, amilyenek hazai egyetemeink között csupán a pesti

mellett vannak. Egy sokáig politikailag is zárt egységet alkotó terület muzeális anyagának tárháza mellett európai színvonalon folyó egyetemi nevelő- és kutatómunka adottságaiból ma még szinte hihetetlennek tűnő távlatok nyílnak. Meggyőződésünk, hogy például néprajzi kutatásunk súlypontja fel-tétlenül Kolozsvárra tevődne át, ha az egyetem néprajzi tanszéke és az Erdélyi Nemzeti Múzeum néprajzi tára megkapná gyűjtő és erős kézzel munkára nevelni tudó vezetőjét. Hiszen falvainkban olyan jelenségek élnek, olyan tárgyak vannak még használatban, melyek az ország kevésbé zárt és fejlettebb központi területein már kivesztek, s csak könyvekből vagy múzeumokban tanulmányozhatók. Abból, hogy a Múzeum egyes tárainak igazgatói a megfelelő egyetemi tanszék tanárai, kétségtelenül az egyetemi kutató munka látott több hasznot. Az egyetem munkájához anyagot hordó Múzeum bizonyára még többet szolgálhatna a kolozsvári tudósképzésnek, ha önálló tisztviselői karral, saját épületében teljesen sajátos feladatainak élhetne.

Az erdélyi magyar társadalom és az iskolapolitikát közvetlenül irányító fejedelmi akarat fentebb vázolt kezdeményezéseiben gyökerezett a magyar állam 1872. évi egyetem-alapítása. *Makkai László* előadásában ismerjük meg az egyetem alapításának és működése 1919-el záruló első szakaszának történetét. Br. Eötvös József kezdeményezésére Trefort Ágoston valósította meg, de az új egyetem helyzete az országos pénzügyi nehézségek miatt végleg csak báró Wlassics Gyula és gróf Csáky Albin kultuszministersége alatt szilárdult meg. Az épületekben, felszerelésben mutatkozó kezdeti hiányok eltüntetése után fejlődésnek lendült egyetem munkáját a tanszékek egyre szaporodó száma, tanárainak a külföldi tudományos életben is jóhangzású neve bizonyítja. „Az ország második egyetemi városa sohasem volt ‚vidéki‘ város, a szó kisebbítő értelmében, szellemi téren mindig fővárosnak tudta és tartotta magát.“

Erre az önérzetes rátartiságra hagyományain kívül felszerelésének valóban fővárosi színvonala is feljogosította. *Szabó T. Attila* ismerteti meg azzal a rendkívüli erőfeszítéssel, mellyel a magyar állam szinte semmiből kisebb városrészt kitevő hatalmas egyetemi telepet hívott életre. A gubernium és a régi jezsuita rendház ócska épületétől az egyetem központi palotájáig, a rozoga, még egyszerű betegápolási célokra sem megfelelő Karolina-kórháztól a korszerű és jól felszerelt klinikákig megtett út a magyar államnak a tudomány érdekében hozott letagadhatatlanul nagy áldozatait hirdeti. Csak a rosszakarat előtt nem világos, hogy folyton változó, bérelt helyiségekben szorongó intézetek, évtizedeken át állandóan költözködés alatt álló könyvtár mellett a kezdeti évek tudományos eredményei nem hasonlíthatók a későbbi nyugodt időkéivel. A magyar állam azonban mindent megtett, hogy az eredményes munka külső akadályait elhárítsa. Egyetemi építkezései méreteinek és ütemének érzékeltetésére néhány adat felemlítése itt is szükségesnek látszik.

A központi épület, berendezés nélkül, 2½ millió koronába került. A klinikai telep törzsét alkotó, rendkívül meredek talajra emelt kilenc épület elkészítése 4,558.488 koronát emésztett fel; ebből egyedül a talaj eligazításának és az alapozás biztosításának földmunkái 355.388 koronát tettek ki. Ehhez a nagyszabású építkezéshez mindössze három év volt szükséges. Középeurópa máig is egyik legkorszerűbb könyvtárépületének, az egyetemi könyvtárnak, felépítése 2,100.000 koronába került. A tömeges, nagy építési időszakon kívül egészen a háború kitöréséig állandóan folytak az évenként százezreket felemésztő kisebb-nagyobb egyetemi építkezések és egyéb beruházások.

A magyarság ilyen irányú áldozatai láttára tárgyilagos szemlélőkre különösen hathatott a hosszú háború ellenére jó karban lévő, pompásan felszerelt új épületekbe beköltöző román egyetem első rektorának lekicsinylő nyilatkozata az elődök építkezéseiről. Az akkor beharangozott nagy „újjáépítési“ terv huszonegy év alatt alig egy-két, a régi intézetek mellé állítható arányú építkezést eredményezett. Ilyen pld. a huszas évek elején megkezdett, de csak 1938-ban befejezett új klinika. Akinek alkalma volt a kiürített intézetek legtöbbszörében talált helyzetet és a két év óta százezreket felemészítő tatarozási, tisztogatási, korszerűsítési munkákat közelről szemlélni, az egykor reánk olvasott ítélet jogosultságát könnyen elbírálhatja.

A fenti és a hozzá hasonló vádak felett az idő már meghozta fellebbezhetetlen ítéletét; csak kívánczók párhuzamként szeretnék rámutatni azokra az adatokra, melyek *vitéz Nagy Ivánnak* a száműzött kolozsvári egyetem szegedi életéről beszámoló cikkében szerényen meghúzódnak. A teljesen kifosztott, megcsontított ország kezdeti kényszerű megoldások után öt év alatt (1928—33) 17,845.000 pengő költséggel teljesen új, előkelő otthont biztosított a minden felszerelés nélkül kiűzött egyetemnek. A tudományoszeretet húsz év alatt közel negyedmillió kötetes könyvtárat teremtett. A magyar állam és a befogadó Szeged város áldozatkészsége a kiűzött intézetnek Szegeden is megszerezte az európai színvonalú kutatásokhoz szükséges felszerelést, amint azt a Nöbel-díjas Szentgyörgyi Albert munkássága bizonyítja.¹

A kolozsvári egyetem román uralom alatti működését *Bíró Sándor* ismerteti. Az egész kötetre jellemző tárgyilagos dokumentálás ennél a kényes pontnál sem változik semmit. A megszállás bekövetkeztekor a magyar állami színezet megszűntetésével, s az általános magyar tudományos jelleg hangsúlyozásával látszott az egyetem népünk számára megmenthetőnek. Ezért nevét megváltoztatva „Magyar Tudományegyetem“-ként folytatta működését. A gyulafehérvári határozatok alapján akkor még azt lehetett hinni, hogy akik addig állandóan hirdették az erdélyi népek jogát saját nyelvű egyetem fenntartásához, nem tagadják meg a román uralom alá került magyarság jussát a kolozsvári magyar egyetemhez. Hiszen még 1919 tavaszán maga Iorga is „közönséges bitorlás“-nak minősítette a kolozsvári egyetem elvételét és nyíltan hirdette, hogy „a kolozsvári egyetemnek a magyarok birtokában kell maradnia. „Nem szabad durván megtagadnunk a többi nemzetektől nemzeti kultúránk biztosításának lehetőségét éppen saját szülőhazájuk területén.“

Az adott szó szentségében bizakodó, jogi gondolkozású magyarság eme hite éppen attól a Ghibu Onisifortól kapta az első arculesapásokat, aki közvetlenül a világháború kitörése előtt Tisza István miniszterelnökhöz benyújtott emlékiratában a román-magyar kibékülés legelső feltételének egy erdélyi román egyetem felállítását jelölte meg. Most azonban más felfogása dőlyint, melyet hamarosan a szebeni kormányzótanács is magáévá tett, Erdélyben csak román egyetem működhet, mert a szászok csekély számuk miatt nem tarthatnak rá igényt, a magyarság pedig sohasem volt „kultúrnép“, tehát nem is követelhet egyetemet. A magyar tudományossággal való verseny kimenetelétől féltette a felállítandó külön román egyetemet.

Az egyetemi épületeknek 1919. május 12-én katonai karhatalommal törént erőszakos birtokbavétele után a következő év tavaszán a magyar egy-

¹ A kolozsvári és szegedi egyetemi épületeket feltüntető két kitűnő vázlatot bizonyára hasznosan kiegészítette volna a régi magyar, a román és a szegedi egyetem építkezéseinek grafikonon való együttes ábrázolása.

házak felekezeti tudományegyetemet alapítottak a Ferenc József egyetem itt maradt tanárainak bevonásával, de ez a terv a román közvélemény és kormányzat ellenzésén még csirájában megbukott. A bölesészeti és matematikai kar professzoraiból alakított, de egy évi működés után betiltott református tanárképzővel a román megszállás alá került magyarság sajátnyelvű felső oktatása teljesen megszűnt.

A magyar állam és tudósok félszázados munkájával kialakított keretek közé lépő új birtokosok egyetemüket a leghíresebb angol és amerikai minták alapján akarták megszervezni. Törekvéseiket nem annyira az erdélyi románság tényleges művelődési szükségletei, mint a külföld elkápráztatásának vágya irányította. A tanszékeket, segédszemélyzetet például rendkívül növelték, bár francia szaktudósok alkalmazásával sem sikerült több katedrát évekig betölteniük.

A szervező bizottságtól túlméretezett keretek között valóban hatalmasarányú fejlődésre nyílt volna alkalom. Ehelyett azonban az ó-királyságbeli szellem érvényesülése és az egyetemre is beférkőzött féktelen politikai pártharcok következményeként valójában nemsokára megtorpanás volt észlelhető. A tanárok jelentős része tevékeny részt vett a gyorsan váltakozó pártkormányok küzdelmeiben. Minthogy Romániában ilyen fontos intézmények fejlesztéséhez is a szükséges pénzt csak politikai összeköttetések révén lehetett biztosítani, a tanárok politikai szereplése anyagilag előnyös volt, az egyetem erkölcsi és tudományos tekintélye szempontjából azonban alig helyrehozható károkat okozott.

Az elvadult pártharcok bizánci szelleméből folyt, hogy a szembenálló felek a küzdelemben minden eszközt megengedhetőnek tartottak. Az ellenfél tekintélyének lealacsonyítására indított sajtóhadjáratok folyamán gyakran kerültek egyetemi tanárok is szegyenletes botrányok és szennyes panamavádak középpontjába. A minden kiválasztás nélkül tömegesen egyetemre bocsátott diákság követte tanárait a pártpolitika területére. Ez aztán végül a komoly munkát teljesen lehetetlenné tette, s a Vasgárda térhódításával olyan szélsőségekre vezetett, mint a Stefanescu-Goangă rektor elleni revolveres merénylet.

Bár a Ferenc József Tudományegyetem épületei az elmúlt két évtized alatt Erdély földjén addig ismeretlen szellemiség számtalan túlzásának, sokszor hozzájuk nem méltó jeleneteknek voltak tanúi, igazságtalanság volna az egész román tanárikart a handabandázó pártpolitikussal vagy a Ghibu-szabású áltudósokkal azonosítani. A professzorok tekintélyes része elismerésre méltó tudományos tevékenységet fejtett ki. A nagyobb szabású összefoglaló munkák ugyan főként a bukaresti egyetem tanárainak tollából kerültek ki, de a kolozsváriak részletkutatásaikkal nagyon sokat tettek az erdélyi román kérdések tisztázására. A Franciaországból hazahívott Racovița-n és a román nyelvatlaszt szerkesztő Pușcariu-n kívül még több professzor is akadt, akiknek nevét az európai tudományosság számontartotta. Fontos nemzeti kérdéseik megoldására az egyetem hasznos kezdeményezéseket tett. Egészségesnek és nálunk is kívánatosnak tartjuk a nemzeti feladatok megoldásának olyan mértékben vállalását és irányítását, mely például a kolozsvári egyetemnek az erdélyi román nép művelődési, társadalmi viszonyai, de különösképpen egészségügye megjavítása terén végzett munkáját jellemezte. Sajnálatos azonban, hogy nemzeti vonatkozású kérdések tárgyalásakor, az egyetem polemikus alapjellegénél fogva, a román érdekek gyakran elnyomták a tudományos tárgyilagosságot.

Bíró adatai meggyőzően bizonyítják, hogy „a magyar államtól emelt

épületek erőszakos elvétele nélkül a román állam csak nagyon gyenge egyetemmel tudott volna felállítani, ha ugyan erre egyáltalán sor került volna". Ez a bizánci kísérlet az erdélyi tudományosság sokszázados távlatába beállítva valóban csak gyökértelen, muló epizódnak tekinthető.

A történelem igazságszolgáltatás során 1940. szeptember 11-én a magyar honvédség bevonult Kolozsvárra és hat heti megfeszített előkészítő munka után október 24-én a száműzetésből visszatért egyetem újból megnyitotta kapuit. Bár a döntőbírószági határozat értelmében a románok mindent abban az állapotban lettek volna kötelesek átadni, ahogyan azt annak idején a magyaroktól átvették, legszerényebb számítás szerint is tízmillió pengő értékű felszerelést vittek el magukkal, egyes intézetekben csak a pusztá falakat hagyva hátra. A bámulatosan rövid idő alatt megvalósított újjászervezés történetét *Bisztray Gyula, Nagy Iván, Szabó T. Attila* és *Szalai Béla* közösen készített dolgozatából ismerjük meg.

Egy tudományos intézet értékének fokmérője az, hogy mennyivel járultak hozzá kérdéseinek tisztázásához, azaz falai között milyen színvonalon folyik a kutatás. *Mátrai László* érdekes összefoglalásában a kolozsvári egyetem Európára tudományosságához fűző kapcsolatokat mutatja be. Újszerű ötleteivel kora színvonalát egyes pontokon évtizedekkel megelőző Brassai Sámuel, az összehasonlító irodalomtörténet megalapozására európai hírű folyóiratot szerkesztő Meltzl Hugó, a kraniológiát megreformáló Török Aurél, vagy a két nagy filozófus: Böhm Károly és Pauler Ákos, s még többen mások az egész európai tudományosság jelentős értékei voltak.

Az erdélyi magyar tudománynak és a Ferenc József egyetemnek azonban európai hívatása mellett másik évszázados feladata is van: nyugati forrásokból táplálkozó eredményeit tovább sugározni a bizánci műveltségkörben élő szomszédok, elsősorban a románok felé. A magyar szellem századokra visszamenő, indításokban gazdag hatásait a román művelődésre, jórészt saját korábbi kutatásai alapján, *Gáldi László* elemezi ki avatott kezekkel. A XVI. századi első románnyelvű könyvektől a dáko-román folytonosság tanát illető jezsuita barokk humanizmuson át egészen a vajdasági első modern iskolaalapításokig mindenütt megtaláljuk a magyar hatást. Sok ezer román hallgatójának is minden megkülönböztetés nélkül ösztöndíjakat, magas műveltséget adó kolozsvári magyar alma mater és az erdélyi magyar tudomány szolgálatait fejében bizonyára éppen a románoktól érdemelt volna egészen más bánásmódot, mint amily a megszállás alatt osztályrészül jutott neki.

Külön tanulmány számol be az erdélyi könyvtárügyről és a kolozsvári egyetemi könyvtárról. *György Lajos* fejtegetései mutatják be a Bisztray értekezéseiből megismert tudományos törekvéseket segítő könyvtárak múltját. A mai egyetemi könyvtár elődjének a nyilvános jellegű, évi átalányt és köteles példányokat kapó lyceumi könyvtár tekinthető. A pompás épületben elhelyezett egyetemi és Erdélyi Nemzeti Múzeumi könyvtár együttkezeléséből adódó kérdések megnyugtató végleges rendezése után olyan további fejlődés válik lehetővé, amely a korszerű kutatást az egyetemen és az Erdélyi Nemzeti Múzeumban állandóan biztosíthatja. Elsősorban a két könyvtár gyűjtési körének pontos megvonását tartanók fontosnak, hogy a költségvetési keretek minél jobban kihasználhatók legyenek. A jövő útja bizonyára az, hogy a múzeumi könyvtár az Erdélyi Nemzeti Múzeum táraiban folyó munkákhoz szükséges könyvanyag mellett a különleges erdélyi kutatásokhoz szükséges művek legteljesebb tárháza kíván lenni, az egyetemi könyvtár pedig az európai színvonalú oktatáshoz szükséges

magyar és külföldi termést óhajtja majd polcain tárolni. Jó könyvtárak nélkül nincs korszerű tudományos munka. György Lajos cikke megnyugtat afelől, hogy a kolozsvári egyetemi és múzeumi könyvtár betölti a hajszalér szerepét, melyen át az egyetem és az erdélyi tudományosság munkájának életésére állandóan áramlanak a magyar és nemzetközi kutatások legújabb eredményei. Európai ösztöndíjak és módszerek nélkül a különleges erdélyi kérdések sem oldhatók meg, hazai gyökerek nélkül pedig a legnagyobb eredmények is csak rövidéletű szobai virágok lehetnek. Az egyetemi könyvtár és az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtárának a kettőssége éppen azért lehet nagyon szerencsés, mert az ilyen egyoldalúságokat kizárja.

Az egyetem, az Erdélyi Nemzeti Múzeum és az újonnan felállított Erdélyi Tudományos Intézet összeműködéséből az egész országban egyedülálló lehetőségek nyílnak a kutatók számára. Az erdélyi kérdések megoldásának tudományos vizsgálatára szervezett intézet munkatervét és eddigi működését *Tamás Lajos* ismerteti. Nagy reményekre jogosító, széleskörű kezdeményezései között olyan hatalmas feladatok vállalását is megtaláljuk, mint a megadott erdélyi történeti forráskiadás fellendítése, vagy Erdély geológiai és nyersanyagadatainak összegyűjtése. A román uralom alatt megbénított tudományos vérkeringés elindításában jelentékeny szerep vár az Intézetre, mely a közösségi kutatómunka meggyökereztetésével nagyban hozzájárul a Királyhágón inneni minőségi és mennyiségi tudományos többtermeléshez.

A diákság nyugodt tanulását biztosító jólléti intézmények történetét *Rudai Rezső* írta meg. Értekezése meggyőz arról, hogy az ország egyik egyetemén sincsenek annyira biztosítva a halgatóság szociális szükségletei, mint Kolozsváron. Különösen kiemelendő az a hatalmas segítség, melyet a magyar állam az anyagilag teljesen leromlott hallgatóság támogatására fordít.

A kötet elején megtaláljuk a hazatért egyetem megnyitásokor elhangzott beszédeket is. Különösen érdekesek az intézet változatos történetére vonatkozó legfontosabb okmányok (Függelék).

Meg kell emlékeznünk végül a szerkesztők fáradságos munkájáról, melylyel a rendkívül elegáns kötet gondozása, de különösen a gazdag és tekintélyes részében ismeretlen képanyag összehozása járt. Köszönet illeti a kultuszminisztert, aki az Erdélyi Tudományos Intézetet megbízta a kérdés feldolgozásával és köszönet jár magának az intézetnek, hogy saját szellemi elődjeinek is hódolva, az erdélyi tudományosság nagy múltjához méltó megjelenési formát a mai háborus nehézségek ellenére is biztosította.

A Ferenc József Tudományegyetem munkájának főirányait az erdélyi tudományosság hagyományai szabják meg. Sajátos működési területének határait huszonkétéves száműzetése tapasztalatai még élesebben mutatják. Az újjászervezés nagy munkájának vezetői ezeknek a tanulságoknak a szellemében fogalmazták meg a kolozsvári egyetem hivatását. Erdély egyetemének valóban nem lehet más szerepe, mint ami az egész erdélyi magyarságnak osztályrészül jutott: magyarnak lenni, hogy a szó nemes csengése értelmében erdélyi és európai maradhasson. Az igazság legújabb módszerekkel való keresése és a megtalált bizonyosságok bőkezű szétsugározása, európai magasságokban járva sem feledkezni meg a tápláló nemzeti közösség erősítéséről, szellemi irányításáról: ez Erdély magyar egyetemének feladata.

Jakó Zsigmond